

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ THEORETICAL ASPECTS OF ESTABLISHING AN EFFECTIVE ECONOMIC STATE POLICY IN TODAY'S ENVIRONMENT

У статті розглянуто теоретичні особливості формування ефективної економічної політики держави. Розуміння та осмислення самого поняття «економічна політика держави» є важливим для виведення особливостей її формування за сучасних умов розвитку. Держава є одним із найважливіших елементів системи національних інститутів, її роль у формуванні та закріпленні бажаного рівня національної конкурентоспроможності зумовлена виключними повноваженнями державних інститутів стосовно фіксації меж суверенітету щодо зовнішніх конкурентів. Нині підвищення національної конкурентоспроможності залежить саме від адекватно сформованої економічної політики держави, яка би враховувала сучасний розвиток світової економіки та національні особливості країни, сприяла би становленню ефективної системи інститутів. За сучасних умов розвитку світу державна економічна політика має бути спрямована на поліпшення економічних параметрів життя суспільства в межах певного ладу, його умов і можливостей.

Ключові слова: економічна політика держави, інституційне середовище, інститут, інклюзивний розвиток, цілі державної економічної політики.

В статье рассмотрены теоретические особенности формирования эффектив-

ной экономической политики государства. Понимание и осмысление самого понятия «экономическая политика государства» является важным для вывода особенностей ее формирования в современных условиях развития. Государство является одним из важнейших элементов системы национальных институтов, его роль в формировании и закреплении желаемого уровня национальной конкурентоспособности обусловлена исключительными полномочиями государственных институтов относительно фиксации границ суверенитета по отношению к внешним конкурентам. Сегодня повышение национальной конкурентоспособности зависит именно от правильно сформированной экономической политики государства, которая бы учитывала современное развитие мировой экономики и национальные особенности страны, способствовала бы становлению эффективной системы институтов. В современных условиях развития государственная экономическая политика должна быть направлена на улучшение экономических параметров жизни общества в рамках определенного строя, его условий и возможностей.

Ключевые слова: экономическая политика государства, институциональная среда, институт, инклюзивное развитие, цели государственной экономической политики.

УДК 338.2

<https://doi.org/10.32843/infrastruct34-1>

Микитась В.В.

к.е.н., доцент кафедри
економічної теорії

та економічних методів управління

Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

The theoretical features of establishing an effective economic state policy are considered in the article. Understanding of "economic state policy" is very important to find the specific of its establishing in the up-to-day context. The state is one of major elements of the system of national institutes, its role in forming and fixing of the desired level of national competitiveness is conditioned by exceptional plenary powers of state institutes in relation to fixing of borders of sovereignty to external competitors. In the conditions of global structural changes, the requirement increased in complex effective state economic policy in realization of aims of effective development of economic subjects and state is increased, passing to the market economy of some countries of the world. The system of state support of managing subjects in Ukraine is not effective enough and does not provide to a full degree economic, legal, organizational and informative terms for functioning of institutional environment, what would assist to steady economic development and guaranteed the stable rates of the economy growing. Ukraine, as well as countries with an immature economy, needs, foremost, state economic policy, that would assist to creation of the effective competitive social oriented economy. Researchers constantly engage in the question of forming and realization of effective economic policy. Under modern circumstances of forming and realization of economic politics of the state becomes complicated by swift development of dynamic processes of globalization, that creates the necessity of consideration of state economic policy for the context of globalization and leading out of parameters of its effective functioning. The state economic policy has an important value for development of economy of every country of the world. It shows by itself the aggregate of interconnected actions of the state on creation of scope terms of development of economy by achievement of the put aims, perfection of economic parameters of providing of stable, effective public recreation. In the conditions of global structural changes an economic policy is transformed, importance and effectiveness of long-term aims of creation of competitive housekeeper and high quality of life of population increases in it.

Key words: economic state policy, institutional environment, institute, inclusive development, aims of economic state policy.

Постановка проблеми. У зв'язку з інтеграційними та глобалізаційними процесами, переходом України до ринкової економіки змінилася роль держави як суб'єкта господарювання і макрорегулятора, з'явився комплекс нових теоретичних та практичних питань регулювання економічної ситуації. Нині система державної підтримки господарюючих суб'єктів в Україні є не досить ефективною і не забезпечує

повною мірою економічних, правових, організаційних та інформаційних умов для функціонування розвиненого інституційного середовища, що сприяє стійкому економічному розвитку та гарантує стабільні темпи економічного зростання. Тому економічна ситуація, що склалася в Україні, потребує насамперед теоретичного переосмислення та формування ефективної економічної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема формування і реалізації економічної політики держави постійно перебуває у полі зору дослідників різних сфер знань. У адміністративних науках, починаючи з Арістотеля, в економічних – з Т. Мена, У. Петі, досліджувалося питання про необхідність впливу держави на економіку, про заходи та межі впливу. Важливим для сучасного розуміння економічної політики держави є аналіз еволюції наукових поглядів та його трактування. Поняття «державна економічна політика» було введено в науку А. Смітом у зв'язку з виділенням позитивної і нормативної функцій економічної науки (політичної економії). На думку А. Сміта, економічна політика держави є основною формою господарської практики, в якій реалізуються висновки і рекомендації економічної науки. Поняття «державне регулювання економіки» було введено в науковий обіг пізніше вченими-економістами, які здійснювали наукове розроблення причин форм і методів державного втручання в ринкову економіку [5].

Говорячи про економічну політику держави, передусім необхідно знати і розуміти сутність держави, її роль і місце в суспільстві. Світова історія свідчить, що якими б поширеними не були засоби ринкової саморегуляції, якою б високою не була частка приватного сектору в економіці, держава виступає далеко не другорядним, а ключовим чинником соціально-економічної динаміки; свідчить також про нерозривну єдність держави, суспільства та економічної системи. За всієї самостійності різних сфер діяльності людей вони не існують одна без одної, оскільки і тип економіки, і форма державного устрою залежать від типу суспільства і навпаки. Держава є невід'ємною частиною економіки і виконує відповідні функції залежно від історичного етапу розвитку країни.

В економічній літературі є велика кількість визначень державної економічної політики.

Так, І.П. Ніколаєва виражає суть економічної політики через набір певної мети у сфері національної економіки в сукупності з системою методів і засобів, використовуваних для досягнення поставлених цілей [8, с. 305]. Відомий німецький вчений Х. Гірш дає такі визначення економічної політики держави: «Економічна політика держави є сукупністю заходів, спрямованих на те, щоб упорядкувати перебіг економічних процесів, вплинути на них або безпосередньо зумовити їх протікання». Також є думка, що «під економічною політикою розуміють систему державних заходів непрямої (ринкової) і прямої (адміністративної) дії на поведінку господарюючих суб'єктів» [4, с. 27].

Останнє трактування економічної політики держави, на нашу думку, відображає та охоплює розуміння сутності державного регулювання.

Також є думка, що «економічна політика – це концентрована, науково обґрунтована діяльність

держави щодо цілеспрямованого керування функціональним розвитком економіки на макро- і мікрорівні з метою забезпечення загального добробуту в країні» [3, с. 14].

На думку П. Вельфенса, економічна політика держави – «цілеспрямоване створення рамкових умов у ринковій економіці і раціональне здійснення заходів з метою впливу на економічні процеси і розвиток економіки» [1, с. 1]. Це визначення робить акцент на необхідності інституціональної ефективності, раціональності усіх дій держави з формування і реалізації економічної політики.

Постановка завдання. Дослідження політики держави в економічній сфері має важливе значення. Потреби державного втручання в механізми господарювання зумовлюють необхідність теоретичного обґрунтування сутності та визначення місця, параметрів економічної політики в системі господарювання, зв'язку економічної політики з економічними інтересами суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Держава є найвищим за рівнем організації і значущості інститутом суспільства, який за своєю соціально-економічною природою повинен забезпечувати одночасну реалізацію особистих і громадських інтересів. Саме державна економічна політика повинна сприяти стійкому розвитку країни.

За сучасних умов розвитку світу державна економічна політика має бути спрямована не на досягнення абстрактного добробуту, а на поліпшення економічних параметрів життя суспільства у межах певного ладу, його умов і можливостей.

Економічна політика описує рамкові умови розвитку країни, відбиває етапні цілі держави, характерні для конкретного історичного періоду. З огляду на особливості певної історичної епохи, економічна політика оперує тими інструментами, які будуть властиві, адекватні цьому етапу розвитку. Так, у період ринкової трансформації доцільні заходи, що ґрунтуються на економічних інтересах суб'єктів господарювання, їхній зацікавленості в становленні нової системи господарювання і безпосередній участі в її ефективному розвитку.

Економічна політика у своєму підґрунті має формуватися насамперед на наукових засадах. З одного боку, економічна політика спирається на теоретичні узагальнення економічної теорії, макро- і мікроекономіки, а з іншого – є стартовою опорою для економічних наук (наприклад, державного регулювання, адже у своїй суті це – практична реалізація державної політики). Кожна дія держави повинна бути чітко спланованою та проаналізованою крізь призму наявних знань та умов відповідного історичного періоду. Економічна політика використовує фундаментальні напрацювання не лише у сфері економіки, а й у сферах соціології, психології, історії, політики. Слід пам'ятати,

що в одній сфері реалізація економічної політики може мати позитивний результат, а в іншій – негативні наслідки. Тому формування економічної політики – це комплексний підхід до економіки загалом, а не до кожної її сфери окремо. Розуміти економічну політику як вплив на економічні інтереси і поведінку суб'єктів господарювання означає звуження її функціонального значення. Адже є проблеми регулювання ринкових механізмів господарювання, макроекономічних параметрів (безпосередньо методами макроекономічної політики), що не стосуються безпосередньо стимулювання економічних інтересів і поведінки суб'єктів господарювання.

Таким чином, економічна політика держави – генеральна лінія дій держави зі створення інституційних умов розвитку економіки шляхом досягнення поставлених цілей, спрямована на регулювання і вдосконалення економічних параметрів, забезпечення і стабільне, ефективне функціонування суспільного відтворення.

Цілі економічної політики держави є головним орієнтиром розвитку країни. У літературі є різні підходи щодо трактування та розуміння. Загально-визнаним є формування цілей стосовно різних рівнів регулювання економікою, строку досягнення (короткострокові, поточні, довгострокові).

Аналізуючи пріоритети формування економічної політики України за останні роки, можна говорити про те, що всі цілі, які ставилися для розвитку економіки та суспільства, були спрямовані на розв'язання поточних проблем, які склалися в результаті кризових явищ, та були самоцілями й не мали в собі якісного складника, що не відповідає стратегічному, перспективному розвитку країни в майбутньому.

Так, досягнення зазначених цілей важливе для покращення рівня життя населення, однак це проміжні цілі, а не цілі економічної політики держави. Цілеутворення розвитку країни не має зводитися до вирішення проміжних цілей, адже такий підхід є некваліфікованим.

Щодо формування цілей економічної політики держави важливими є засади, відображені в документі «Європа 2020», де визначені основні цілі, які є флагманами в досягненні добробуту європейських громадян, що приведе до позитивних наслідків інклюзивного економічного розвитку Європейського Союзу [10].

Так, встановлені цілі розвитку є обґрунтованими і в обов'язковому порядку мають бути перенесені на національні рівні. Саме цілі формують та визначають напрям розвитку.

Цілі наведені в трьох пріоритетах розвитку:

1. Розумне зростання – являє собою розвиток економіки, заснованої на знаннях та інноваціях.

2. Стійке зростання – сприяння більш ефективному використанню ресурсів, формування

конкурентоспроможної економіки, розвиток «зеленої економіки».

3. Інклюзивне зростання – формування високої зайнятості, забезпечення економічного, соціального та територіального розвитку і згуртованості [10].

Зазначені пріоритети є взаємодоповнюючими та взаємопов'язаними. Реалізація кожного з них має нести лише позитивний вплив на реалізацію інших та не суперечити цілям, зазначеним у пріоритетах розвитку.

Таким чином, цілеутворення в програмі розвитку «Європа-2020» відбувається не лише через визначення та формування цілей, а й через об'єднання їх у пріоритети розвитку, які взаємопов'язують та взаємодоповнюють один одного.

Як зазначено в програмі «Європа-2020», тільки тоді економічна політика буде успішною та ефективною, коли цілі будуть не лише сформульовані, а й упроваджені, тобто кожна мета повинна пролізувати кожну дію держави.

Нині під час визначення цілей державної економічної політики важливим та невід'ємним є поєднання розвитку економіки на фоні ефективного використання ресурсів із формуванням стабільного соціального середовища.

Так, якісним наповненням цілей державної економічної політики мають виступати саме цінності. Адже цінності – це ознаки якості життя, її блага. Вони є найзначнішим у житті, кращим із того, що воно може дати людуству.

Цінності є граничними життєвими орієнтирами, за якими ми будемо свою поведінку, відносини з людьми, кар'єру, ставимо собі цілі та обмеження. Саме цінності є тими векторами, за якими ми звіряємо бажаний результат або стан та зміни навколишнього середовища [9, с. 116–118].

Таким чином, за сучасних умов розвитку цінності є дуже важливими для формування сильного суспільства та економічного розвитку. Але не можна замінювати цілі цінностями. Адже цінності визначають цілі, а не навпаки. Цілі виступають фрагментами руху до цінностей. Саме цілі державної економічної політики виступають її методологічною основою, а вже чере функції держава бере на себе зобов'язання.

Формування ефективної економічної політики держави вимагає комплексного підходу, який би враховував усі сфери життєдіяльності суспільства, що потребує детального відображення механізмів і засобів реалізації поставлених завдань, а також формування проміжних етапів, які відповідатимуть досягненню проміжних цілей державної економічної політики. Саме створення ефективної системи інститутів є одним з основних завдань стратегії розвитку, що націлює економіку країни на успіх. У сучасній українській економіці саме її інституційне облаштування – визначення правил, економічних

механізмів і інструментів, а також організаційних форм – забезпечує взаємодію ринку й держави, адже ні ринок, ні держава самі по собі не здатні впоратися з викликами та завданнями трансформаційного періоду розвитку країни. І наскільки вдалою буде система інститутів, настільки успішною буде взаємодія ринку та держави.

Для формування ефективної економічної політики держави стає важливим виявлення стабільного складника інститутів. Саме це й проявляється в понятті «базового інституту», адже саме він характеризує історично стійкі, соціально стабільні стосунки. Саме базові інститути створюють основу суспільства, вони задають найбільш загальні характеристики соціальних ситуацій, визначають спрямованість як індивідуальних, так і суспільних дій. Вони формуються історично з розвитком суспільства та у процесі взаємодії його із зовнішнім середовищем [7].

Цікавою є думка, що саме інститути виступають тими «генами», які несуть у собі історичний досвід нації, відображаються в менталітеті та поведінці людей, що відображається на соціально-економічному розвитку країни. Саме вдосконалення, формування міцних «генів» і є одним із завдань економічної політики держави. Але інститути виступають і тим фундаментом, на якому і має базуватися та формуватися політика держави. Таким чином, інституційне середовище відіграє двостороннє значення в процесі розвитку економіки. Державна економічна політика має бути спрямована таким чином, щоб відібрати, залишити міцні «гени» та на них нарощувати нові, які приведуть до формування конкурентоспроможної економіки та забезпечать добробут населенню [6, с. 5].

За останні роки в Україні сформувалася неоднозначна та неефективна система інститутів. Говорячи про необхідну систему інститутів, яка би сприяла формуванню та реалізації ефективної економічної політики держави, слід пам'ятати, що, з одного боку, ефективні інститути позитивно впливають на економічне зростання через мінімізацію ризиків невизначенності, зниження інформаційної асиметрії та підвищення макроекономічної стабільності. Але, з іншого боку, недостатнє економічне зростання може стимулювати пошук ренти державними діями (у вигляді корупції) та тим самим приводить до виникнення інституційних пасток чи підвищення витрат інституційної трансформації.

Важливим під час розроблення та формування системи інститутів є те, що механічне копіювання позитивного досвіду інших країн майже ніколи не було успішним. Це пов'язано з тим, що копіюються конкретні успішні інститути, які ефективні в одній ситуації та мають зовсім непередбачувані наслідки за інших умов. Потрібне проектування нових інститутів, які виконують ті самі функції, але

сумісні з особливостями національного соціального та культурного капіталу, носіями яких виступають саме неформальні інститути.

Необхідною умовою якісного економічного розвитку країни є вироблення специфічної національної моделі економічної політики, яка має враховувати особливості неформальних правил (національних цінностей) конкретної держави. Тому для формування ефективної економічної політики в державі слід створювати власну систему інститутів, яка би базувалася на особливостях соціального та культурного капіталу.

Таким чином, під час формування ефективної державної політики та створення ефективної держави важливим є державне регулювання процесів формування нової системи інститутів: аналіз наявних інститутів з погляду їх ефективності та позитивного впливу на розвиток економіки, а також створення нових, відповідних історичному розвитку та соціо-культурним особливостям країни. Створення балансу взаємодії формальних та неформальних інститутів, штучних та природних. Саме така система інститутів має стати невід'ємною частиною економічної політики держави.

Завданням ефективної економічної політики держави насамперед є створення умов для розвитку та укріплення соціального складника крізь призму культурних чинників для уникнення появи соціальної, а згодом і матеріальної бідності, що в довгостроковій перспективі призведе до руйнування суспільства та зниження рівня його економічного розвитку.

Досліджуючи соціокультурне підґрунтя формування державної економічної політики, важливим є введення такого поняття, як «якість населення». Соціокультурні фактори мають вплив на економічну політику та зумовлюють її ефективність у довгостроковій перспективі. І саме якість населення має стати головною ціннісною ціллю економічної політики держави.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, нині стає актуальним питання формування саме ефективної держави, орієнтованої на створення та реалізацію ефективної економічної політики, що приводить до зміщення ролі держави в суспільстві. Держава має виконувати функцію «інституційного будівника», тобто створити таку систему інститутів, яка буде мати позитивний вплив на розвиток країни. Головною проблемою нині в Україні є протиріччя та взаємний конфлікт формальних та неформальних інститутів, природних та штучних. Система інститутів не створює приємного та сприятливого середовища для розвитку та створення конкурентоспроможної економіки країни.

Виміром ефективної економічної політики має бути комплексний підхід щодо розвитку трьох

складників: міцної та дієвої системи інститутів, соціокультурного середовища та підвищення конкурентоспроможності. Саме одночасний розвиток за зазначеними напрямками має бути критерієм ефективності економічної політики держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вельфенс П. Основы экономической политики. – С.-Петербург, 2002. 495 с.
2. Державне регулювання економіки: навч. посіб. 5-те вид., стер. К. : Знання, 2006. 213 с.
3. Економічна політика: навч. посіб. / О.О. Беляєв та ін. Вид. 3-тє, без змін. К. : КНЕУ, 2007. 288 с.
4. Кузнецова О.В. Экономическое развитие регионов: теоретические и практические аспекты государственного регулирования. М. : Эдиториал УРСС, 2002. 309 с.
5. Лісовицький В.Н. Історія економічних вчень. Харків, ТОВ «Р.І.Ф.», 2002. 320 с.
6. Маевский В. Экономическая эволюция и экономическая генетика. *Вопросы экономики*. 1994. № 5. С. 4–20.
7. Микитась В.В. Інституційна складова економічної політики держави. *Бізнес–Інформ*. 2016. № 1. С. 14–18.
8. Николаева И.П. Экономическая теория. М. : «ЮНИТИ ДАНА». 2008. 527с.
9. Пригожин А.И. Качество целей. *Общественные науки и современность*. 2010. № 1. С. 114–125.
10. “Europe 2020” / EUROPEAN COMMISSION. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF> (дата звернення: 26.08.2019).

REFERENCES:

1. Wefens P. (2002) *Osnovy ekonomicheskoy politiki* [Bases of economic policy]. S.-Petersburg. (in Russian)
2. *Derzhavne reguluvannya ekonomiky* (2006) [Government control of economy]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
3. O.O. Bieliaiev and others (2007) *Ekonomichna polityka* [Economic policy]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
4. Kuznietsova O.V. (2002) *Ekonomicheskoe razvitiye regionov: teoreticheskie i prakticheskie aspekty gosudarstvennogo regulirovaniya* [Economic development of regions: theoretical and practical aspects of government control]. Moscow: Editorial. (in Russian)
5. Lisovytskyi V.N. (2002) *Istoriya ekonomichnyh vchen* [Economic History]. Kharkiv: “R.I.F” LTD. (in Ukrainian)
6. Mayevskiy V. (1994) *Ekonomicheskaya evolyutsiya i ekonomicheskaya genetika* [Economic evolution and economic genetics]. *Questions of economy*, no 5., pp. 4–20.
7. Mykytas V.V. (2016) *Instytutsiyna skladova ekonomichnoi polityky derzhavy* [Institutional component of economic state policy]. *Business-Inform*, no 1, pp. 14–18.
8. Nikolayeva I. P. (2010) *Ekonomicheskaya teoriya* [Economic theory]. Moscow: “YUNITI DANA”. (in Russian)
9. Prigozhyn A.I. (2010) *Kachestvo tseley* [Quality of aims]. *Social sciences and contemporaneity*, no 1, pp. 114–125.
10. “Europe 2020” / EUROPEAN COMMISSION. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF> (accessed 26 August 2019).

Mykytas Viktoriia Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economic Theory
and Economic Methods of Management
V. N. Karazin Kharkiv National University**THEORETICAL ASPECTS OF ESTABLISHING AN EFFECTIVE ECONOMIC STATE POLICY
IN TODAY'S ENVIRONMENT**

The purpose of the article. In the conditions of global structural changes, the requirement increased in complex effective state economic policy in realization of aims of effective development of economic subjects and state is increased, passing to the market economy of some countries of the world. The system of state support of managing subjects in Ukraine is not effective enough and does not provide to a full degree economic, legal, organizational and informative terms for functioning of institutional environment, what would assist to steady economic development and guaranteed the stable rates of the economy growing. Ukraine, as well as countries with an immature economy, needs, foremost, state economic policy, that would assist to creation of the effective competitive social oriented economy. Smart growth means strengthening knowledge and innovation as drivers of our future growth. This requires improving the quality of our education, strengthening our research performance, promoting innovation and knowledge, making full use of information and communication technologies and ensuring that innovative ideas can be turned into new products and services that create growth, quality jobs and help address European and global societal challenges. But, to succeed, this must be combined with entrepreneurship, finance, and a focus on user needs and market opportunities. Thus, aims of economic state policy become one of the most important part of its establishing.

Methodology. Researchers constantly engage in the question of forming and realization of effective economic policy. Under modern circumstances of forming and realization of economic politics of the state becomes complicated by swift development of dynamic processes of globalization, that creates the necessity of consideration of state economic policy for the context of globalization and leading out of parameters of its effective functioning.

Results. The state economic policy has an important value for development of economy of every country of the world. It shows by itself the aggregate of interconnected actions of the state on creation of scope terms of development of economy by achievement of the put aims, perfection of economic parameters of providing of stable, effective public recreation. In the conditions of global structural changes an economic policy is transformed, importance and effectiveness of long-term aims of creation of competitive housekeeper and high quality of life of population increases in it.

Practical implications. Practical attention is drawn to difficult problems that appeared to Ukraine in the context of post-crisis renewal of economy inclusive socio-economic development, increase of strategic capability of the state, stipulated the necessity of theoretical improvement of essence, maintenance, role and place of economic policy for society, determination of features of economic state policy at modern conditions

Value/originality. Actuality of research of state economic policy is constrained, first of all, with the protracted transformation period that experiences economy of most no developing countries of the world.